

DARÜLFÜNUN
EDEBİYAT FAKÜLTESİ
MECMUASI

FELSEFE, İCTİMAİYAT, TARİH,
COĞRAFIYA, EDEBİYAT

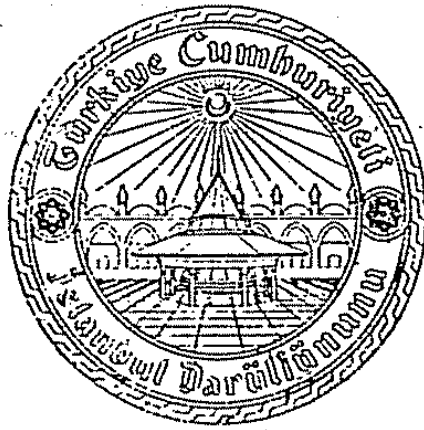
İKİ AYDA BİR NEŞROLUNUR

BU SAYIDA

MAKALELER :

Sahife

Mehmet İzzet Beyin ölümü Yusuf Şerif	1 - 2
İzzet B. Hilmi Ziya B.	3 - 8
İzzeti ne için tazîz ediyoruz Sadrettin Celâl	9 - 13
Mehmet İzzet Bey fikri şahsiyeti ve hizmeti İsmail Hakkı.....	14 - 17
İzzet Bey kimdi Orhan Sadettin	18 - 24
İzzet Beyin fikri şahsiyeti M, Şekip	25 - 29
Merhum Mehmet İzzet Bey Halil Nimetullah	30 - 32
Zavallı İzzet Bey Mehmet emin	33 - 34
Mehmet İzzet Beyin hayatı Sıtkı.....	35 - 37

İSTANBUL
CUMHURİYET MATBAASI
1931

MEHMET İZZET BEY

Fikrî Şahsiyeti ve Hizmeti

Ölüm ister Allahın emri, ister kimyevî bir inhilâlin neticesi olarak anlaşılın, yahut her hangi türlü anlaşılırsa anlaşılın, bizi şaşırtan, ve bir lâhza olsun, düşündüren bir hâdisedir. . İşte böyle bir şaşkınlık devresini takip eden günlerden biridi, Şehzade başında arkadaşım müderris M. Şekip Beye rast geldim. Şekip Bey bana: "İzzet Bey için bir şey yazmıyacaktırsınız?," dedi. Ben: "Ölümünden müteessir olduğumuz şu günler bitaraf denilebilecek yazıların intişarı için müsait olmasa gerektir," dedim. Şekip Bey "Zarar yok, o çeşit yazılara da alışılır. Mutlaka yazınız..," dedi. Bir müddet sonra Fakülte reisi Mehmet Fuat Beyin de benden bu mevzua dair yazı istediğini söylediler. İki arkadaşımın arzusunu yerine getiriyorum. Ve o kıymetli arkadaşımızın hatırasına hürmet vazifesini yaptığımı zannediyorum...

Mehmet İzzet Beyle on beş senedenberi tanışırdım. Fakat benim kendisile müderris Şerif ve Köbrülüzade Fuat Beyler kadar şahs imünasebetim yoktu. Ben İzzet Beyin onlar kadar yakın arkadaşı değildim. Ancak bu on beş sene zarfında Mehmet İzzet Beyin fikrî şahsiyeti hakkında doğru bir kanaat edinmiye çalıştığımı ve bu şahsiyetin seviyesini bulmaya çabaladığımı söylemeliyim. Çünkü İzzet Bey Fakülte ailesi içinde ruhu ve kafasının teşekkülü en çok merak ettiğim ve sırrını anlamağa en çok çalıştığım mümtaz insanlardan biridir. Onun için ilk günlerdenberi yazılarına ve hareketlerine ait olan eserlerini gözümünden kaçırmamaya uğraştım. İşte bu muhtelif hareketlerin, muhtelif müsahabe ve temasların ve muhtelif yazıların fikrî şahsiyeti hakkında bana verdiği kanaatı bitarafça şöyle tespit edebiliyorum:

Evvelâ İzzet Beyi kaba taslak tayine çalışayım. İzzet Bey Durkheim talebesi ve Durkheim mektebine mensup bir içtimaiyat mütefekkidir. İzzet Beyin bu intisasını bütün yazılarında, bilhassa "milliyet nazariyeleri ve Millî Hayat,, adlı matbu kitabında, Edebiyat Fakültesi mecmuasında intişar eden "İçtimaiyat, muasır hayat ve büyük adamlar ,, serlevhalı üç makalesinde, Hayat mecmuasında intişar eden makalelerinde, bilhassa "Muhabbetimiz, fikir hayatında durgunluk neden?,, makalelerinde, Darülfünunda verdiği derslerde ve İçtimaiyat ve Etnografya eserlerini nakl ve tercüme için gösterdiği ihtimamda görmek mümkündür.

Ancak Mehmet İzzet Beyin içtimaiyatla olan alâkası her hangi içtimaiyatçının kat'i bir imtisal ve irtibat alâkası gibi değildir. İzzet Bey bütün Durkheim mektebinin salikleri gibi objektif mektebin kaidelerine bel bağlamış, teslim olmuş insan manzarası göstermemiştir. İzzet Bey içtimaiyatçılık yapıyor, fakat bunu beşerî hadiselerle ait şüphe, meçhul endişelerini bir derece ehvenleştiren son çare, bir ilâç gibi kullanıyordu. Meselâ Milliyet nazariyeleri kitabında objektif bir tetkikin müspet ve vazih teşebbüslerine vasıl olacak zannedilirken kavranılmaz ve içinden çıkılmaz bir netice - faslı vücade getiriyor. Milliyeti din ile karşılaştırıyor. İzzet Bey yazılarında ilmî spekülâsyonun her nev'ini, basit müşahedeleri, ruhi tefekkürü, mantikî istidlâlleri, sosyolojik müşahedeyi yaptıktan ve Novicow, Wilbois, Fouillée ve bizim yevmî gazetelerde intişar eden harici âlem yazılarımızda dahil olduğu halde lehde ve aleyhte her şeye, her menbaa müracaat ettikten sonra daha vazih, daha kat'i olmak neticesi yerine yeni bir sual, yeni bir muamma koyuyor.. İzzet Bey netice kararlarında bir şeye inanıyor görünüyor. Fakat bu inandığı şey başlangıç fikirlerinde tenkit, tahrip ettiği yahut ettiğini kabul ettiği fikirler kadar olsun vazih, muayyen şeyler değil " İman ,, gibi objektif bir vasıfla vasıflandırmıya belki lüzum görmediği, çünkü buna imkân olmıyan mefhumlar, müphem fikirlerdir.

Yine büyük adamlardan bahsettiği zaman büyük adamları tarif edenlerin tariflerini gösteriyor, bunlara itimat etmiyor, fakat kendine göre büyük adamın karakteristigini araştırmayı muvafik bulmıyarak ve bunun için sebep olarak ta ilmî bir tetkikin başında tarif yapmak mümkün olmadığını söyleyerek ilerliyor, milliyet nazariyelerinde olduğu gibi yine vüzu' vermiyen, aydınlanmıyan bir neticeye, yeni bir suale, taze bir muammaye erişiyor.

İzzet Bey bütün yazılarında budur. Şayanı dikkattir ki bu kafanın asıl fonksiyonu halletmek değil, yeni düşünce vesileleri araştırmaktır. Filvâki İzzet Bey içtimaiyattan müspet bir şey gibi bahseder. Fakat maksat bir işbata vasıl olmak değil, bu müspet se'yin gayri müspet mes'elelerini göstermektir. "İçtimaiyatın noksanları,, adlı makalesi bu zihni temayülün kesif bir mahsulüdür.

Bence İzzet Beyin bu fikri vaziyeti bütün reybilerekinden farklı değildir. Beşerî meselelerin mütalâasında reybi olmak için içtimaiyatın yaşama hakkını kabul etmemek şart değildir. Bu hakkı muayyen sahalarda kabul etmemekle beraber her sahada kabul etmemek, çünkü içtimai mantığın buna irişemiyeceğini zannetmek böyle bir fikri vaziyet almamıza müsaittir.

Milliyet mefkûresini coğrafya, lisan, ırk, tarih, an'ane, hars gibi fizikî yahut ruhî yahut manevî hiç bir amille ve yahut onların muhassalasile izahı kabul etmeyip bunu dinle yaklaştırdıktan sonra bir iman olarak kabul etmek değil, fakat bu iman olduğunu söyledikten sonra susmak suretile bu reybi-liğın sırrı bir şekilde tecellisini de görüyoruz.

İzzet Beyin bu sırrilikten kurtulması için iki yol vardı : Biri içtimai tecrübeyi sonuna kadar şiddetlendirip milli imanın bütün muayyeniyetini, mekânızmasını keşfetmek, bu böyle yapıldıktan sonra daha fazla bir şey yapmak için şe'niyeti bütün mütezat unsurlarında yekpare ve hemahenk görmek için metafizikî bir zaviyeden bakmak lâzımdı.

Halbuki İzzet Bey metafizikle bizden çok fazla uğraşmış olduğu halde metafizikî bizim anladığımız gibi kabul edemiyor, çünkü bunu böylece anlayamıyordu. Bu anlayış... mevzuu müstakil usûlü müstakil bir tefekkürün yahut metafizik denilen fevkalilmî spekülâsyonun hususî anlayışıdır. Bu orijinal kavrayışın en asrî ifadesi, Bergson felsefesidir. Pascal'la, Jean-Jacques Rousseau, Ravaisson, Schopenhauer, Boutroux an'anesi bu muasır feylesofun felsefesinde şah eserini vücade getirmiştir.

Bence Türk doktorlarının ve bazı felsefe meraklılarının memlekette neşrettikleri katı maddeciliğe ve medrese apriorizmesine ve riyazi akliyeciliğine karşı aksülâmel yaptığımız zaman bir yandan Necmettin Sadık Bey bizi mistiklikle itham ediyor, bir yandan da İzzet Bey hareketimizi alayla karşılıyordu. Yalnız bizimle değil bir aralık Darülfünun saionunda konferans vermek için İstanbul'a gelmiş olan profesör Bouglé'nin sözlerine istinaden ahlâk felsefesini yazmağa uğraşan Hanri Bergson'la da alay ediyordu.

Niçin böyle yapıyordu; çünkü bu genç müderris malûmatının genişliğine, katı mefhumcılığa karşı aldığı hasım vaziyetine, Gök Alp içtimaiyatçılığının acele tamimcilik tehlikesine karşı aldığı endişeli vaziyete rağmen yine bazı felsefeciler gibi san'at dehasından, artistik kabiliyetten mahrum bulunuyordu. İzzet Beyin bütün yazılarında ve bütün müsahebelerinde bu bize isbat edebilecek bir nişaneye rast gelmek mümkün değildir. Onun için meselâ kendisi de benim gibi Bergsoncu olan M. Şekip Beyin felsefî telekkilerini garip şeyler gibi anlıyor, fakat bu itibar ile kendisile fikrî bir akrabalık gösteren Mehmet Emin Beyle bizden ziyade anlaşabiliyordu. Emin Bey de İzzet Beyi daha çok takdir edebiliyordu...

Benim için tabii olmıyan bu fikrî vaziyetin bazı manzaralarını Hayat mecmuasında M. Şekip Beyle münakaşasına ait olan "Yine usul kavgası,, adlı makalesinde görmek mümkündür. İzzet Beydeki tereffüat harici âlem vukuat merakı ile arkadaşları arasında meşhur olan itiraz has-

talığı ve istihzaya mütemayil olan sozleri ve hareketleri bu statik goriig vaziyetinin icapları olsa gerektir.

Izzet Beyin fikrî şahsiyetini hakkile ve tamamile aydınlatmak maksadile yazdığım bu yazılarla miiderrislik ve müelliflik kıymetini azaltmak istediğimi zannetmek dogru değildir. Bilâkis zavallı genç mütefekkirin memleketi ve Dariilfiinumuzun selâmeti için mihim vazifeler yapmış olduğunu zannediyorum.

Durkheim'in müspet içtimaiyatçılığını içtimaî bir fizik halinde temessil edebilen Gök Alp Ziya Bey, yeni, pek dine bir metodoloji telekkisile birlikte maatteessüf bazı gayri ilmî itiyatları da Darülfünuna getirmigti. Bunlardan biri içtimaî nassiyeciliktir. Fizik ilimlerinin bugünkü telekkisile bile kabili telif olmıyan bu zihniyet Gok Alp içtimaiyatçılığının mimarisiydi. .

Durkheim'in eserinde sırf bir faraziye, bir istidlâl, yahut mantikî bir netice gibi yer bulan muayyeniyet tuhumları, Gok Alp'ın tedrisatında en sert ve en haşın fizik kanunları gibi düsturlanıyordu. Diger taraftan Gök Alp'ın bu nassiyeciliği en acül ve en tehlikeli bir tamimcilikle yerleşiyor, ekseriya klâsik tarih medlûllerine dayanivermekle tasnifler, tipler, cüz'ü tamlar ibda ediliyordu. Harbi umumî âmillerinin takdisi ancak bu usule miyesser olmuştu...

İşte Izzet Bey fikrî şahsiyeti icabı bu tehlikeli tecellilere karşı biaman bir hasım gibi çalışıyor. Darülfünün gençliğine ihtiyatı, basireti, reybilik derecesine kadar da varsa 'bile ilmî şüphe ihtiyacını ogretiyordu. Genç miiderrisin bu canlı vazifesini olduğu gibi anlamamış olmamız onu takdir için mevhum vasıflar aramamıza saik olmasından korkarım. Izzet Beyin ölümü, pek güç telâfi edebileceğine inanmakta olduğum bir zarar ve ziyanla bizi karşılaştırmıştır. Bu zarar ve ziyanın samimi te'sirlerini tekrar tekrar duyuyorum.

Oliimiin te'sirini telâfi ettirecek 'bir nasihat bilmedigim için susuyorum.

Ismail Hakkı